

20. årgang
nr. 1
2009/2010

TENEN

BISSEKRÆMMERNE SOLGTE ULDVARER OG BRUN ELASTIK I METERMÅL - TENENS SOMMERTUR 2009 - SE SIDE 13

Indhold:

Træmand eller kludedukke	side 3
Kromfarver uden brug af krom	side 7
Om grevinde Christensens lommelærklæde	side 10
Med TENEN på sommertur 2009	side 13
Erindringer	side 18
Intelligente Tekstiler	side 19
Postkort fra Viborg	side 21
Postkort fra USASK	side 22
TENEN inviterer	side 24
Arrangements- og udstillingskalender	side 24
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 27

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Teglgården 66 st.th, 3460 Birkerød,
telefon 45 81 05 05

Kasserer: Bent Bille, Søndergade 66, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65

Giro nummer: 143-0130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2009/2010 er prisen pr. år 200 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

TENEN – Danish Society for Textile History

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55,

ePost *silke-annet@detail.dk* • Lis Slottved, telefon 74 63 03 50,

ePost *slottved@privat.dk* • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,

ePost *vofl3450@yahoo.co.uk*

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906–9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 04.10.2009.

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne august, november, februar og maj. Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.

Artikler og indlæg sendes til redaktionen

fx med ePost – eller maskinskrevet med brevpost.

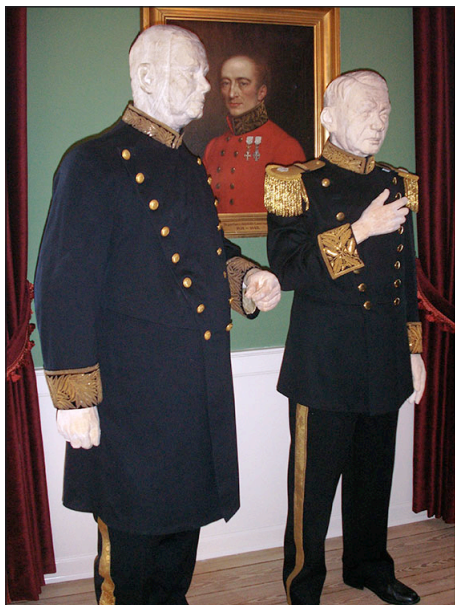
Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer

– så længe lager haves. Prisen er 50 kr.

Ændring af sendeadresse meddeles til kassereren.

Internet: *http://tenen-dk.homeunix.org/tenen*

TRÆMAND ELLER KLUDEDUKKE - om udvikling af mannequindukker

Gennem de sidste par år har jeg arbejdet med mannequindukker til Viborg Stiftsmuseums smukke nyindretning af udstillingerne på Hjultorvet.

Den første del af arbejdet var figurer til "Viborgstuen" med embedsmændene i deres stiveste puds, fruene samlet omkring klaveret og tjenestepigen stående i baggrunden med serveringsbakken. Figurerne er en blanding af navngivne personer og typer fundet på tidssvarende fotografier. I midaldersafdelingen skal der blandt andet stå en kriger i fuld udrustning og kokkepigen, som var skyld i Viborgs brand, står og fyrer op under gruekedlen.

Figurerne i Viborg er sammen med tre figurer til Haderslev museum de første, hvor jeg laver både

krop, hoved og hænder. I mange år har jeg arbejdet sammen med Bodil Jakobsen, som lavede kroppen med et menneske som "levende læst". De første figurer var til Ribes Viskinger og siden har vi lavet figurer til så forskellige steder som Carlsberg, Fyrkat og Esrom Kloster for blot at nævne nogle få.

I 2005 fik jeg til opgave at skære H C Andersen i fuld figur samt figurer af flere eventyr til nyindretningen af H C Andersens Hus i Odense. Dette medførte, at jeg også fik til opgave at renovere 42 mannequinfikurer til Den Fynske Landsby. Kroppene var lavet af ståltrådsskelet, som skulle repareres og udstyres med hoveder og hænder i træ. Det var en spændende opgave, da der var mennesker af alle typer og aldre, fra spædbarn til

tandløs olding, men også udfordrende, da jeg var bundet af en eksisterende krop, som ikke altid havde de rette proportioner og balance.

*

I mit arbejde med mannequinfigurer har jeg fundet en måde at fremstille figurer på, der afspejles i min baggrund som billedskærer, hvor jeg arbejder mig ind til figuren med sav, kniv og billedskæreri-jern. Alle synlige dele er skåret i træ, resten af kroppen er lavet af styropor-flamingo limet på et skelet af krydsfiner. Overfladen er stabiliseret med gaze. De kropsdele, som nødvendigvis skal bevæges ved påklædning, kan af- og påmonteres uden brug af værktøj. Dette giver en meget stiv og let figur som ikke ændrer sig over tid.

Den del af kroppen, som er dækket af tøj, stiller nogle helt specielle krav til udformning og forarbejd-

ning. Det er først der, hvor den er "forkert" man tænker på den, ellers understøtter den bare den historie, klæder og ansigt fortæller.

Det vigtigste i en figur er proportioner og balance. Selvom figuren delvist er lavet af skummateriale, skal den udtrykke den tyngde en rigtig krop har og være i balance i den stilling, den er placeret i. I alt arbejde med figur skal man have grundreglerne for figurstudier i baghovedet: støtteben og hvileben, forskydningerne i både vandrette akser i skuldre og hofter som lodret i ryg. En figur i ro skal altid kunne stå af sig selv på trods af en meget let krop med et relativt tungt træhoved.

Hvor man kan give de synlige dele karakter i overfladen, skal de skjulte dele være glatte og kun have fremspring og kanter, hvor den virkelige krop har det. Der, hvor kroppen fortæller sin historie er i

holdning, fysiognomi og alder.

Hvor kroppen bag ved tøjet skal være forklaret, så øjet ikke stødes eller forvirres, skal de synlige lemmer være tydelige i materiale og bearbejdning. En traditionel mannequindukke er naturtro på en måde, så øjet føler sig snydt ved at figuren alligevel ikke er levende.

Ved at arbejde i et levende materiale som træ, og give karakter ved at skære i hånden, får figuren liv uden at foregive at være den ægte vare.

De fleste figurer, jeg har lavet, er portrætter af en bestemt type menneske, men der har også været navngivne personer ind imellem. Jeg finder altid modeller til ansigtet, som jeg fotograferer og siden tegner i profil og skærer efter denne tegning. Normalt vil man modellere et ansigt eller en hånd, før den bliver skåret i træ, men på grund af økonomien i en figur er det ikke muligt at tage denne omvej. Ud over dette mener jeg også det giver en friskhed og et liv i udtrykket at skære direkte, uden den livline en model er.

Jeg holder meget af det groft skårne og bruger helst lindetræ, som er homogent og let at skære i. Det har en lys farve, som jeg i de første mange figurer bejdsede mørkere, så det mere svarede til tonen i huden. Jeg er imidlertid begyndt at gå den modsatte vej og give træet hvidpigmenteret sæbe, da jeg

godt vil have, at der er lidt distance fra virkeligheden og en markering af, at dette ikke er en "museums-genstand".

En anden ting, jeg har brugt mange overvejelser og eksperimenter på, er pupillerne. Øjet er den eneste del af mennesket, hvor farven og ikke formen er afgørende for, hvordan vi opfatter det. Uden pupiller virker blikket tomt. I sidste ende bliver form tegnet af lys og skygge, og hvis man kan få pupillen til at ligge i skygge, får figuren

et blik. Derfor bliver man nødt til at skære fordybninger, som ikke findes i virkeligheden, i pupillen. Lyssætningen af figuren bliver her afgørende for, hvordan blikket bliver.

En spændende detalje som giver figuren mere liv er, når træ og stof eller andre materialer skal arbejdes sammen. Det kan være et hårspænde i opsat hår eller hårkappen til Viborgs tjenestepige. Det kan også være en hånd som holder omkring værktøj. Når hånden skal holde omkring et knivskaft eller et redskab med træskaft, er det ofte en fordel at skære hånd og skaft i et, og så påmontere knivbladet eller murerskeem bagefter. Det giver udtryk af et mere fast greb, som er svært at opnå, hvis redskabet skal sættes ind i den færdige hånd. Da fruene i Viborg skulle have små selskabssko på, valgte vi at skære fod og sko i et, det gav figuren en fin afslutning ned mod gulvet.

De fleste figurer, jeg har lavet, er i ro, både med hensyn til krop og mimik. At lave en figur i bevægelse eller midt i et følelsesudbrud, bliver en fastfrysning som i sig selv er naturstridig. Jeg ved dog ikke, om vi er ved at vænne os til at se det fx fra avisernes sportssider, hvor man ser stivnede øjeblikke med groteske ansigtsudtryk og deformationer i både ansigt og krop ved belastning. At vise følelser i et skåret ansigt er også meget problematisk, da modsatte følelser som latter/gråd eller nydelse/smerter gør brug af de samme muskler og giver den samme mimik. Det farlige er at udtrykket bliver grotesk og karikeret, derfor vælger jeg som regel et mere afdæmpet udtryk.

At lave figurerne til Viborg Stiftsmuseum har været en meget lærerig proces, da det er første gang jeg har arbejdet tæt sammen med en skrædder og første gang jeg har fået materialer og teknik set efter af en konservator, da flere af figurerne skulle have originale dragter på. Mødet med skrædderen var spændende, da det jo var to håndværkskulturer, der mødtes. Lisbeth Kristensen, som syede nogle af dragterne, sendte mig en række mål, som jeg ved første øjekast ikke kunne finde hoved eller hale i, så jeg ringede tit til hende for at få et mål forklaret. Da vi så mødtes for at hun kunne give min figur tøj på, gik der heller ikke lang tid før hun foreslog mig at tage et tilskærerkursus. Den største forskel er, at træmanden bruger tommestok og er interesseret i tykkelse og bredde mens skrædderen bruger et målebånd og kan nøjes med en omkreds. Når jeg skal skære en talje ud af en blok flamingo skal jeg vide, hvor bred og hvor tyk, den er, så kan jeg siden finjustere med målebåndet.

*

At arbejde med menneskekroppen er meget udfordrende, og i mit arbejde med mannequindukker prøver jeg hele tiden at blive bedre i form og teknik og tage de udfordringer op, som det enkelte udstillingssted stiller. Netop nu er jeg blevet inddraget i arbejdet med at genskabe begravelsescenen fra Ladbyskibet, som ikke bare involverer den døde fyrste og hans gravfølge, men også de ofrede heste og hunde.

Poul Kjer

foto: Annet Laursen Skjelsager og forfatteren

KROMFARVER UDEN BRUG AF KROM

I takt med at plantefarvning atter bliver populært, ser jeg jævnligt eksempler på, at farvere benytter giftige bejdsler og efterbehandlinger, altså krom og kobber. Sågar i jernalder/vikingetidsregi benytter nogle farvere kobber – det er ikke særlig historisk korrekt.

Plantefarvere skal lære at arbejde med farverne, og i mindre grad at arbejde med tilsætningerne, hvis de vil tages seriøst.

I farvehistorien kommer krom relativt sent ind i billedet, det sker i 1800-tallet. Krom (kaliumdikromat) kan forbedre lysægtheden på visse farver, men en væsentlig grund til at man begyndte at benytte dette kemikalie på farverierne var, at det var meget tidsbesparende. En farveproces, som tidligere havde været en uge, kunne nu færdiggøres på få timer, det blev altså langt nemmere at fremstille mørke

*Ulla Mariager
gør klar til vask
af garn.*

*Plantefarv-
ningskursus på
Hørvævmuseet
2009.*

farver. Og så blev det også billigere for kunden. Ønsket om rationalisering og billigørelse var indlysende set i datidens perspektiv. Krom blev også benyttet i den kemiske farveindustri, men var udfaset for ca. 25 år siden i Danmark, dels fordi stoffet er kræftfremkaldende – dels på grund af spildevand med tungmetaller i. Hobbyfolk kan dog stadig købe krom, bl.a. hos Fibrecrafts i England, og rode helt ukritisk med det hjemme på køkkenbordet!

*

Et ofte hørt argument for at bruge krom, er de smukke brændte toner og gyldne farver, man kan få. Og så optræder krom i alle plantefarvebøger fra starten af 1900-tallet og frem til 1980-erne.

Men man kan sagtens få de smukke gyldne farver uden brug af krom, det kræver bare at man eksperimenterer med farverne. Den følgende metode fandt jeg frem til ved et tilfælde.

Først fremstiller man en god grå farve. Jeg benytter egeblade høstet i september, hvor indholdet af garvesyre er stort. Bladene tørres. Til uldfibre benyttes blade i forhold 1:1. Man laver et afkog af bladene for at undgå skjolder på ulden. Når afkoget er kølet ned, lægges materialet i og varmes langsomt op til ca. 85 grader og temperaturen holdes i mindst 1 time. Ulden tages op, og der tilsættes 5% jernvitriol – beregnet af uldens vægt. Materialet lægges atter ned i badet og bevæges i 10 minutter. Ulden tages op med det samme, skylles, vaskes og skylles. Da jernvitriol kan mørne uldfibre, må der ikke være rester af jern i garnet. Garvesyren i

egebladene har sammen med jernvitriolen forvandlet det ubestemmelige beige garn til en flot grå. Nu skal garnet i et gult farvebad. Benyttes vau er forholdet uld/tørret plante ligeledes 1:1. Der fremstilles to afkog som efterfølgende hældes sammen. Vau indeholder meget farvestof, derfor denne metode. Når badet er kølet ned, lægges ulden i, og der varmes langsomt op til 85 grader. Temperaturen holdes et par timer, så skrues der ned eller slukkes for gryden. Næste dag tænder man igen for gryden og det hele simrer i nogle timer. Man gør det samme dagen efter og dagen efter og ... Man bliver ved, indtil man synes om farven – den bliver mere og mere intens. Når man er tilfreds, vaskes og skylles garnet. Andre gode gule farveemner, man kan benytte til denne metode, er birkeblade og rejnfan. I denne opskrift er mængden af kemikalier skåret ned til 5% jernvitriol. For at afkorte farvetiden noget, kan man indlede med at bejdse materialet i 15% alun. Det har ingen betydning i forhold til garvesyreholdige emner, men det har betydning i forhold til den gule farve. Afslutningsvis er der at bemærke, at både egeblade og vau holder et sekstal på ægthedsskalaen, så ikke nok med at farven er en "kromfarve" i udtryk – den har også ægthed som en kromfarve!

Til denne metode kan også benyttes krap og andre farvestoffer med høje ægtheder. Pointen er, at man først fremstiller en god grå farve, og dernæst giver sig rigtig god tid, når den skal overfarves.

Kromfarver kan også fås på silke og vegetabiliske fibre, men her er

Byger, der kom og gik ... Teltet blev en uundværlig udendørs arbejdsplads. Det orange-røde garn i midten er farvet med krap fra Bhutan i Himalaya. Forrest er garner farvet med indigo og urin. Plantefarvningskursus på Hørvævsmuseet i 2009.

det nødvendigt med alunbejdsning først. Og endelig skal man benytte de farvemetoder, som er gængse for de pågældende fibre. Her er temperaturerne meget vigtige, men det ligger uden for denne artikels rammer at beskrive disse metoder indgående.

*

Nu vil mange indvende, at det er en meget bekostelig farveproces – gryden har måske stået på komfuret en uges tid – dog uden at være tændt hele tiden. Farven har kostet både tid og energi. Energiforbruget kan måske reduceres, hvis man sætter gryden hen på brændeovnen, i fald man har en sådan. Om natten kan den stå på badeværelsesgulvet, hvis man har varme i gulvet osv. Pointen er, at der også

sker en farvepåtrækning ved lavere temperaturer.

Men plantefarvning er dyrt, det er en luksus. Køber man farvestofferne, er de langt dyrere end kemiske farver – dyrker og høster man selv, så koster det tid. Plantefarvning er som slow food – en luksus, fordi tid er blevet en luksusvare. Man kan arbejde systematisk med plantefarver, men man kan ikke arbejde hen imod rationalisering og billiggørelse, som man kunne i 1800-tallet. Udfordringen i dag er at få det optimale ud af de eksklusive farvestoffer.

Susanne Nielsen

Om grevinde Christensens lommelør- klæde

Når man undertiden i ro og mag løber sammen over en hyggelig frokost med sine jævnaldrende – årgang 1928 – ender det ofte med, at vi undrer os over, hvad man nu begynder at kunne huske.

Dagens og døgnets begivenheder er helt præsent, men derfor husker man alligevel også bagatel-ler fra ens barndom meget tydeligt. Måske er det hukommelsens cirkel, der er ved at lukke sig i ens lange liv.

Vi, der har levet så længe – selvom det er ganske almindelige liv – har oplagret så mange erindringer

– gode og mindre gode i en pærevælling. Pludselig siger én, at det er rart, at tandlægebesøg i vore dage er totalt smertefri, fordi allehånde tekniske hjælpemidler bruges af alle tandlæger. En anden har ellers lidt af tandlægeskræk, fordi 30-ernes skoletandlægeordning i København syntes bemandet af småsadi-ster, hvorimod det i vore dage kun er regningen, der gør ondt! En anden – med barndom i Jylland – har aldrig mødt en skoletandlæge – det fandtes ikke i provinsen. Dér lærte man heller ikke engelsk mv. Tænk at forholdene var så forskellige i så

lille og provinsielt styret land som vort.

I årene 1939-45 rykkede folk mere sammen; sådan kan det gå, når man har en fælles fjende. Det er utrolig primitivt, men det er gavnligt på mange måder, især når man er barn og derfor uden alle erfaringer.

Under besættelsen var Clasesgade næsten som en lille bitte provinsby med sammenhold. Det var en livlig forretningsgade, hvor næsten alle stuelejligheder havde butikker mellem gadedørene. Der var flere grønthandlere, bagerbutikker, kolonialhandlere og mange specialbutikker incl. skomagere og 2 fiskehandlere, hvor min fars butik lå i nr. 11 – blot få huse fra Østerbrogade med sporvogne og med søudsigt!

Som årene forløb og uvisheden om en måske voldsom afslutning på den tyske besættelse blev stadig mere nærværende, steg behovet for at tale sammen og især at udveksle rygter. Det skete dagligt i min fars butik, der havde et stort, fast klientel både fra selve gaden, men især også fra Kastelsvej. Her boede fx mange ansatte fra Det Kongelige Teater og kapellet. Familien Rosenbaum boede i nr. 40, men der boede også mange andre jødiske familier, der jo heldigvis kom til Sverige i oktober 43. Bortset fra fru Texiere, hun ville blive hjemme. Hun var 94 og udgjorde måske heller ikke den helt store fare for besættelsesmagten.

Blandt de mange faste kunder, der kom og både købte og snakkede frit, var kaptajn Oluf Scheel og hans husbestyrerinde frk. Christensen. Han var yngste søn fra

Rygaard og ikke jordbesiddende. Han var også gået tidligt på pension fra hæren og beboede en lejlighed ved Classens Have. Lejligheden var gammeldags med rå, skurede gulve. Det bemærkede jeg ved mit første besøg, fordi det dengang var almindelig borgerskik at have ferniserede gulve!

Jeg kom ikke med fisk, men for at undervise frk. Christensen i engelsk. Han syntes at nu, hvor vi var omgivet af så megen tysk tale, var det opportunt med engelskundervisning. Så det skete – til hvor megen gavn er uvist, men vi havde det i hvert fald hyggeligt. Efter ca. tre kvarters læsning kom greven ind – efter først at have banket på med militær anstand – med 3 glas og en flaske PULLIMUT. Det smagte aldeles rædselsfuldt, men vi overlevede også det.

Før krigen, hvor benzin kunne købes af alle privatbilister, kom grevens 2-personers HILLMAN ud af garagen flere gange om efteråret for at gå på jagt ”hjemme” på Rygaard. Så kom han med jagtudbyttet af fasaner, agerhøns og harer til min far, der så opbevarede og beredte dem, når de var tjenlige. Af og til skete disse afleveringer i bagværelset sammen med fortæring af et par østers – i den dybe skal – ledsaget af en porter. Der bestod et udmærket samspil mellem vore to uens husstande.

En dag i 1942 spurgte grev Scheel min mor, der også hjalp til i forretningen, om hun havde tænkt på konfirmationsforberedelserne før Idas festdag. Frk. Christensen havde dristet sig til at spørge, om Ida fik et lommeterklæde til at holde om salmebogen? Kort sagt, hun

var i gang med at brodere et lommetørklæde med kniplingskant og broderet monogram: IN = Ida Nielsen. Og det er så det, der har været i min teatertaske som fast inventar i de mange år.

Det lyder som en banal ugebladsnovelle, men det lykkedes faktisk min energiske mor at besnakke grev Scheel, så at han selv fik den gode idé: “at gifte frk. Christensen”! – så hun kunne blive i lejligheden, nu hvor han selv var blevet meget gammel. Og således skete det. De havde boet sammen i mere end 30 år, så det var da både en smuk og praktisk løsning i en tid med enorm boligmangel – men

det lykkedes kun med lidt hjælp udefra.

Tænk, at man kan have så mange minder bundet op i et stykke kammerduge, som stoffet vistnok hedder. Det er på tide at slutte.

*Hellerup den 17. marts 2009 – Ida Ott Goren
Født 1928. Forh. lægesekretær. Pensionist i Israel*

PS.: Ida Ott Goren har bidraget til bogen: *Det 1. bind: 28 beretninger fra pige til kvinde* ved Pia Deleuran. Forum 2000. ISBN 87-553-2946-2. Med kapitlet Palmesøndag 1942 – den dag hun blev konfirmeret (med lommetørklædet) og fik sin første menstruation.

Med TENEN på sommertur 2009

Som begyndelse på en begivenhedsrig weekend i Viborg og omegn besøgte 13 nysgerrige TENEN-medlemmer Stiftsmuseet, der rummede særudstillinger af tekstiler fra Midtjysk Tekstilkreds og Viborg Væverlaug samt afgangsprøver fra Skals.

To udstillingstitler

Den ene hed 12×12, hvor opmærksomheden især blev fanget af et vægophæng strikket af forskellige farver trekkanter: 12 masker, 12 indtagninger, 2×12 pinde, 12×12 trekkanter – 2×12×12 ender at hæfte ... enkelt og særdeles dekorativt. Et andet arbejde under den matematiske paraply var et par skønne vævede silketørklæder, hvor vævemønstret simulerede halve korssting.

Den anden overskrift var *Tekstil i kunsten og kunst i tekstil*. Her var mange teknikker repræsenteret.

Rold skov havde fået besøg af mærkelige smådyr med hedeboosting og lange knuder. Børnesangen *Se min kjole* var blevet 3-dimensional og holdt i naive fremstillinger af kjolerne.

Det var svært at løsrive sig fra særudstillingen og gå på opdagelse i de permanente udstillinger, der i høj grad plejede vores nostalgiske følelser, bl.a. med opstillede stuer fra 1908, fra 30-erne og 50-erne, en gammel købmandsbutik og et skrædderværksted – samt en flunkende ny bil, kopi efter den første Viborg bil fra år 1900.

En ting savnedes af flere af os: En folder med teknisk beskrivelse af den unikke Viborgskjorte fra 1020-50.

Men alt i alt en oplevelsesrig indledning til en særdeles vel tilrettelagt weekend.

Margit Ambeck

fortsætter ...

Se min kjole.

Den er gul
- rød - blå -
grøn - hvid
- alle farver.

Hanne Brokær.

På vej til Skovgaard museet vandrede jeg gennem Latinerhaven midt i den gamle middelalderby, en herlig grøn oplevelse hvor især snapsehaven var interessant. Fra 1500-tallet er der blevet brændt brændevin i Norden og fra 1850'erne var der mange brænderier i købstæderne. I Viborg var der foruden

byens to ølbryggerier, Bauer/Dania og Odin også tre brænderier. Vi spiste aftensmad i Brygger Bauers kælder, lige nedenfor Domkirken.

Skovgaard museet holder til i en smuk gammel bygning ved domkirken. På øverste etage var en morsom udstilling med tegninger af Lorenz Frølich, samt et stort keramisk vægrelief: Hovsa! det er jo den Grundtvig buste, som engang har siddet i Grundtvigs hus i København. Se TENEN nr. 19/3.

Viborg Domkirke skal også besøges når man er i Viborg. Den nuværende kirke er ikke gammel. Den er resultat af en næsten total

renovering af en ældre kirkebygning, gennemført i årene 1864-76. Stykke for stykke blev den tidligere kirke nedbrudt og genopført i streng romansk stil på gamle fundamenter. Man tilstræbte så vidt muligt at genskabe den oprindelige romanske domkirke, som var opført i 1100-tallet.

NIELS SKOVGAARD

Portrætbuste af N.F.S. Grundtvig udført 1907 - 13 til udsmykning i Grundtvigshus i København
polychromt keramik

Kirken er i 1901-06 og 1911-13 udsmykket med bibelske billeder som tilsammen giver historien fra paradiset til fuldendelsen. Billederne på vægfladerne er malet i fresco, dvs. med vandfarve på vådt kalkpuds, disse billeder kan desværre ikke holde af en uforklarlig årsag, måske er det noget i byggematerialerne som ikke arbejder godt sammen. Der arbejdes med problemerne og der er en fin udstilling i kirken om disse forsøg.

I kirken på Hjerl Hede så vi senere tilsvarende forsøg med farver, som falder af.

Annet

Jeg havde glædet mig til besøget på Hjerl Hede. Det var én af grundene til, at jeg var med på denne givtige tur.

Det var 25 år siden, jeg sidst havde været der – hvordan så der mon ud, var det godt besøgt, hvad

var der af nye tiltag osv. Spørgsmål var der nok af.

Et helt nyt stort indgangsparti med fin museumsbutik, spisested, udstillingsområde mm. var det første, vi så. Vejret var godt, så der var ikke mange, der opholdt sig inden døre i de nye fine omgivelser.

Tina og Flemming som levendegjorte vævere.

Ude på området herskede der en udsøgt orden. Mange af bygningerne blev i løbet af formiddagen befolket og området summede af liv.

På mejeriet skulle der laves ost, hos bageren var der herlige kærnemælks-horn at købe, og senere var det rugbrødet, der sendte liflige dufte ud for at tiltrække kunder. Bødkeren hamrede og samlede sine bøtter, savværket brugte hele formiddagen på at varme lokomobilen op, så damptrykket blev stort nok til at trække selve savværket. I mosen lå tørvene til tørre, og med det lille tørvetog kunne man få en tur ud til det meget smukke hedeområde ved Flyndersø.

Til den anden side for indgangen kunne man ad brostenene besøge skolen med skolebørn og kroen med historiefortællerne. På bakken knejses den lille kirke. Her er det

spændende at se forsøgene med at farvelægge døbefonten.

Rundt omkring mødte vi bissekrammerne. De gik med bylten bundet fast til en kæp, som de kunne bære over skulderen. Det var umagen værd at komme i snak med dem, for det var ikke småting, de med morsomme historier gerne ville prakke os på: brun elastik i metermål, håndstrikkede sjaler eller sokker, pilefløjter mm. De er kommet på dette blads forside.

Men selvfølgelig var vi kommet for at besøge folkene i vævestuen, der i den anden ende rummede købmandsforretningen, hvor alskens sager kunne erhverves.

I vævestuen huserede nemlig foreningens medlemmer Tina og Flemming. Flemming har siden 1992 tilbragt somrene på Hjerl Hede og for Tinas vedkommende var

det bestemt heller ikke første gang – men tiende! De kunne berette om vævene, om at det de fremstiller, går til dragter til de, der befolker stedet. Det er oftest frivillige fagfolk som Tina og Flemming, der bruger ferien på denne måde. Ud over at væve fungerede Flemming også som spillemand. Det var med til at skabe liv på stedet. Tina har sin egen dragt, som Flemming har vævet stof til. Derudover har hun stunthoser, da det var årstidens "fodtøj". I butikken kunne man bl. a. købe opskrifter på stunthoser og sjaler.

Dørene ind til væverstuen var meget lave, så mange er de, der har fået sig en bule med hjem. Flemming mente, der på den ene side burde stå Buk eller Suk og på den anden Det er bedre at bukke sig for Døren end at slå Hovedet mod Karmen. Dette ønske er næsten allerede opfyldt, da Margit Ambeck på nydeligste vis har broderet citaterne, der nu blot mangler at komme

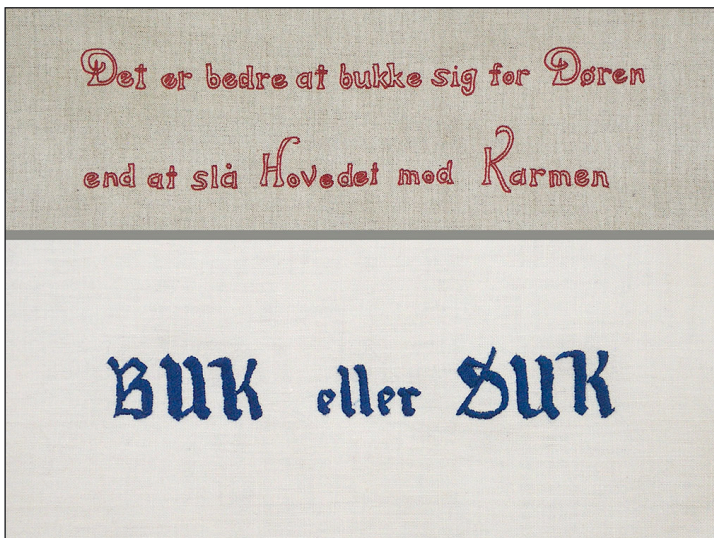
på plads. Citaterne har Flemming samlet op via de små broderede citat-billeder, der tidlige var på mode.

Som et kuriosum for mig, skulle jeg lige ned til stenalderbopladsen. Det var vistnok her levendegørelses traditionen startede. Min onkel og fætter var med her fra starten af 1950-erne. De udhulede et træ, der blev den første båd til at padle rundt i på søen.

Stedet lignede sig selv. Det var yderst velholdt og rent. Denne solskinsdag var der også mange besøgende som hyggede sig på forskellig vis.

Midt på eftermiddagen kørte ca. halvdelen af deltagerne til Dautbjerg Kalkgruber for at få fortællingen om Jens Langkniv.

Aftensmåltidet blev indtaget på vandrerhjemmet i Viborg. Vi havde købt rugbrød hos bageren på Hjerl Hede, hvortil kom pølse, grubeost og vin fra Kalkgruberne. Det var en stor kontrast til den fine menu i

2 kg rygende varm rugbrød med stempel koster 30 kr. Uhm ...

bryggerkælder den dagen før, men det var absolut ikke at kimse af!

Aftenerne var hyggelige. Flere havde noget med at vise frem og fortælle om. Eksempler herpå er Annys fortælling om, hvad der i 1797 skulle til for at sy en inder-søm, Margits schweitzerklude og prøvebøger med hæklerier, Alices vævearbejde efter børnetegning, Bentes pulsvarmere og Vibekes hårnnet, hvis lokkerne skulle komme i uorden.

Vibeke

Den smukke bindingsværkbygning med E Bindstouwen fra slutningen af 1700-tallet. Det er den gamle skole i Lysgård ved Viborg og den huskes mest fra St. St. Blichers samling af digte, historier og sange skrevet på jysk – *E Bindstouw*.

Huset har været flyttet, forkortet og flyttet tilbage igen i dets oprindelige størrelse. Den nuværende placering er den oprindelige.

Skolestuen er at finde i den ene ende af huset. Der er lerstampet gulv med faste borde og bænke. I den anden ende af huset boede læreren med familie og husdyr.

Om vinteren, når der om aftenen var dejligt varmt efter skoleda-

gen, samlede folk fra landsbyen for at binde hoser. 120 favne garn blev målt op og herefter gjaldt det om først at få strikket det op. Under samværet kunne man høre nyt fra egnen og fortælle historier. St. St. Blicher sad med ved nogle af disse aftener, hvor strikkepindene glødede og historierne fik frit spil.

Det var et af TENENs medlemmer – Ingrid Mortensen – der for-

talte om stedet. Hun er ansat ved Viborg Museum, hvorunder det hører. Det blev meget levende, da hun sluttede af med at fortælle en lille

historie på ravjysk – her skulle mange vist spidse ører for at følge med.

Vibeke

Erindringer ...

Ved generalforsamlingen i marts måned havde Spejdernes Genbrug i Farum arrangeret en flot bod med lommelommetørklæder til salg. Der købte jeg bl.a. et børnelommelommetørklæde med dette lille motiv broderet i korssting. Ena havde ladet sig inspirere af de mange fine mønstre i lommelommetørklæder til at lave små dukker – se TENEN 19/4. Bordene var i det hele taget fyldt med fristelser.

Mange deltagere havde selv medbragt lommelommetørklæder og kunne fortælle spændende og overraskende historier i den forbindelse. Adskillige lommelommetørklæder blev fotograferet og historier nedskrevet – og tak for det! En af historierne

bringes på side 10 i dette nummer af bladet, og planen er senere at udgive en gennemillustreret samling af disse beretninger.

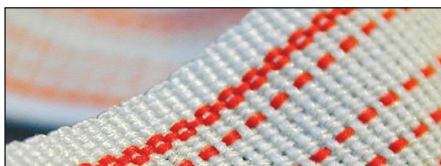
Hvis du har et lommelommetørklæde med historie, så send det gerne til mig eller ring, så vi kan lave en aftale.

Lone de Hemmer Egeberg
45 81 05 05

Intelligente Tekstiler

Udtrykket 'Intelligente Tekstiler' dukker oftere og oftere op, men hvad dækker det egentlig?

'Intelligente Materialer' er defineret som materialer, der kan opfange påvirkninger fra omgivelserne og reagere på dem. Påvirkningerne og reaktionerne er oftest elektriske, men kan fx også være kemiske – et eksempel er generering af advarsel om giftige dampe.

Der er udviklet tekstile fibre som kan føre strøm og elektriske signaler. De udnyttes blandt andet til intelligent beklædning.

Intelligente Tekstiler burde derfor være den tekstile del af de Intelligente Materialer, men udtrykket dækker i almindelig brug også nogle overfladebehandlede tekstiler. Er sokker, som ikke kan blive sure, virkelig intelligente?

Her er nogle eksempler fra dagens Danmark:

- TEKO i Herning har oprettet et Videncenter for Intelligente Tekstiler. Da Dronning Margrethe besøgte stedet i juni 2009, havde man valgt at demonstrere et par produkter indenfor området. Det drejede sig om skiudstyr, et par handsker med indbygget varme og en hue, der ved slag bliver hård og virker som styrthjelm. Sammen med Innovation Lab sørger TEKO for information på: www.intelligentetekstiler.dk

- Firmaet Ohmatex er blevet omtalt i forbindelse med uniformer med indbygget kommunikation og overvågning til brandvæsen og politi. Ved den slags uniformer kan man centralt sørge for, at der altid er strøm på batterierne uden at overlade det til den enkelte bruger. www.ohmatex.dk
- Design firmaet DIFFUS beskæftiger sig med: design-forskning – interaktivitet – stoflighed. De har bl.a. benyttet intelligente tekstiler til Costume Choreography i 2007, hvor dragternes mønster ændrede sig i takt med musikken. www.diffus.dk

Disse eksempler demonstrerer spændvidden, i det ene kan det være et spørgsmål om liv eller død i det andet endnu et kunstnerisk udtryksmiddel. Jeg har ikke lagt mærke til benyttelse af Intelligente Tekstiler indenfor den danske modebranche, men fx Hussein Chalayan har skabt spektakulære kreationer, find dem på www.youtube.com

Ser man på historien har USA's forsvar og NASA i årevis forsket i området. Månekøretøjet blev kontrolleret vha. 'knapper' broderet på ærmet. Den samme funktion ser

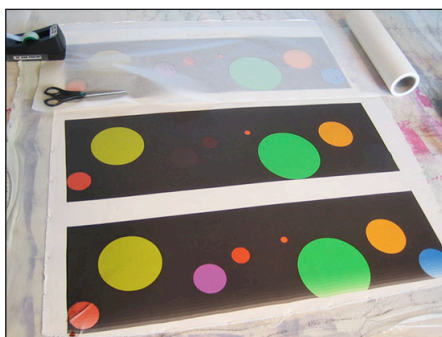

Rumsonder er radiomæssigt på standby under landing; men ved at væve store antenner ind i faldskærmen kan den bruges til at skabe kontakt til kontrolcentret.

man nu, når en snowboard-løber styrer sin MP3-afspiller.

En jakke med indbygget telefon, MP3 afspiller, mikrofon og høretelefoner blev konstrueret og markedsført i 2000 i et samarbejde mellem Philips og Levi. Den blev ikke en kommerciel succes, og slet ikke det gennembrud man havde forventet. Selv om både beklædnings- og elektronik-markedet er meget modepræget, opfører kunderne sig helt forskelligt. Alle delene var traditionel elektronik, men tilsvarende tekstile versioner er på vej. Man vil opnå et produkt i stand til at tåle almindelig vask og slid.

Stoftrykfarven indeholder indkapslede flydende krystal-substanser, som skifter farve afhængig af temperaturen.

Kraftige diode advarselslys på ærmet fortæller om farligt varmeniveau både i og udenpå brandmandsdragten.

Vi har indtil nu været vant til at tekstiler var passive, men vi kan se frem til tekstiler, der kan ændre form, farve, funktion og lyse op. Temperaturregulering og beskyttelse mod vind og vejr hører jo til beklædningens oprindelige formål, men helt nye muligheder indenfor disse områder vil vise sig. Intelligente tekstiler byder på store muligheder indenfor helbredsovervågning og sport.

Fremtidens tekstiler kan kommunikere med omverdenen. Det lyder som science fiction, men den tid er ikke langt væk, hvor patienter, i stedet for at ligge på hospitalet tilsluttet forskellige måleapparater, bliver sendt hjem i en undertrøje, der overvåger hjerte, temperatur mm., som sender oplysninger til lægen og slår alarm, hvis det er påkrævet.

Der markedsføres allerede beklædningsgenstande, der afgiver dufte og cremer. Det finder jeg personligt unødvendigt, men jeg kan godt se fornuften i skjorter med myggemidler i malaria-områder. Desuden eksisterer der medicin,

der helst skal tilføres løbende, og det kan gøres gennem huden fra tekstiler.

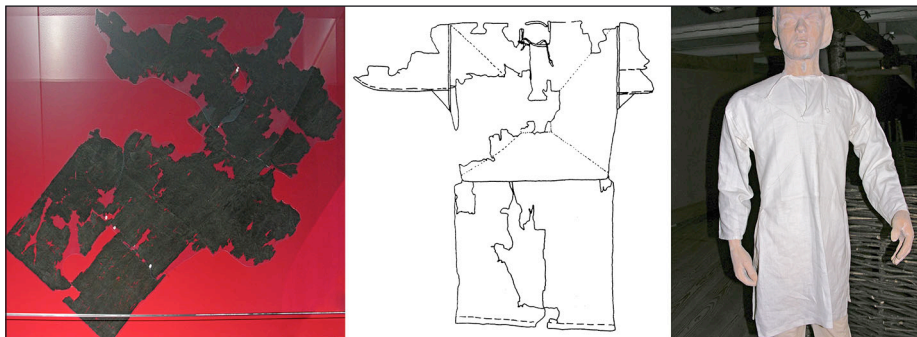
Astronauter har sokker med integrerede sølvpartikler, der slår svampe og bakterier ihjel. Disse sokker findes i handlen, sølv-ionerne skulle være vaskebestandige, men myndighederne, der står for spildevandsrensning, er ikke af den mening. Overfladebehandling med nano-partikler vækker også modstand. Opvejer fordelene ved problemløst at kunne hælde rødvin ned over den hvide sofa de langtidsvirkninger, vi slet ikke kan over-skue?

Som programmør var det først kombinationen af tekstil og elektronik, der fangede mig. Men jeg finder det også fascinerende, at man nu har muligheden for at designe et materiale med netop de egenskaber, man ønsker, fx dragter til svømmere med en overflade inspireret af haj-skind – så rekorderne blev forbedret.

Beskrivelserne af de nye materialer indeholder udtryk som 'mikroinkapsulering', 'phase change' og 'shape memory', det vil jeg senere vende tilbage til sammen med omtale af de nyheder, der dukker op.

Vibeke Ervø

Illustrationer fra www.ohmatex.dk

POSTKORT FRA VIBORG – Vikingskjorten

En af de mere interessante ting på Stiftsmuseet befandt sig helt oppe under taget. Her kunne man nemlig se de konserverede tøjstumper af Vikingskjorten.

Ved bredden af Søndersø lå i sin tid en bydel, hvor håndværkerne boede. I 1985 fandt man under arkæologiske udgravninger i et stolpehul en klump sammenkrummet tøj fra ca. 1050. Det lykkedes dygtige folk at udfolde, sortere og samle stumperne til det, der viste sig at have været en mandeskjorte i hør.

En rekonstruktion er syet op og sat på en af Poul Kjers fine håndskårne dukker i legemsstørrelse. Skjorten er indgående beskrevet af Mytte Fentz i bogen Vikingskjorten fra Viborg, Viborg Stiftsmuseum, ISBN 87-87272-46-6. Desuden har Mytte Fentz i Skalk 1989, nummer 1 skrevet artiklen "Af skjortens saga".

Underligt var det at komme hjem og opdage, at findestedet var nøjagtigt på den P-plads, hvor vi alle havde sat hinanden støvne!

Vibeke

Postkort fra USASK Spring Convocation 2009

The Chancellor sidder på tronen i midten. Eksisterende Æresdoktorer, Doktorer og PhD-er udenom. Rektor er uden for billedet til venstre. En First Nations Elder er der også. Samt en repræsentant for Dronning Elizabeth osv. Damen til højre tegnsprogstolker. På publikumssæderne er 350 kommende bachelor og 50 masters samt 8 PhD-er. Forældre i stort tal er kommet fra hele verden og er placeret på balkonen i det store teaterum.

I bogen som er udgivet i dagens anledning er ceremonien nøje gennemgået – her refereres den kort:

1. Anmodning fra kandidaterne.
2. Adgangstilladelse til at modtage graden.
3. Fremstilling af kandidaterne enkeltvis for The Chancellor.
4. Hætten lægges over hovedet mens Chancellor siger *“I admit you”*
(to your degree) = *jeg tildeler dig din grad.*
5. Ud i kulissen for at modtage diplom fra Rektor.

Næsten fire timer tog det; men det kunne næppe være mere højtidstomt ... både med *Oh, Canada* og *Good save the Queen* ... de pårørende kneb en tåre.

Bagefter holdt universitetet reception med m&m's-cookies og saftvand ... Så var vi da tilbage i den virkelige verden igen og kort efter kørte vi over til universitetsporten for at tage billeder:

Til det sidste var det store spørgsmål: hvordan ser “mørtelbræt”-hatten ud – er den firkantet ligesom vi har set, at de bruger i England og USA eller ... Det viste sig at være eller!

Her er Gro i sin PhD-robe. Kåben er imponerende kraftig rød og blå – ikke specielt køn men meget synlig i forhold til de mange bachelors og masters i sorte rober, som deltog i Spring Convocation 2009 på University of Saskatchewan i Saskatoon - midt inde på prærien i Canada.

Bachelor- og Master-roberne er sorte. Til dem hører et farvet bånd, hvor farven fortæller, hvilket fag kandidaten har studeret.

PhD-roben er en rød kappe med blå kanter, blåt bærestykke, røde og blå ærmer og blåt foer i hættten. Hættten har et bånd, og det bliver lagt om halsen, når den nye filosofiske doctor står foran The Chancellor.

Hættten hænger ned ad ryggen og er kun symbolsk. Det nærmeste man kan komme en beskrivelse af hættens form er, at den må være “økseformet” – ligesom der i danske folkedragter findes økseærmer.

For at kåben skal blive siddende på plads, er der et bindebånd, der indvendigt skal bindes om ryggen. For at hættens bånd ikke skal “kvæle” sit offer, findes der foran på kåben en strop, den skal fæstnes omkring.

Vibeke og Frits Lilbæk

Note – En “First Nations Elder” kræver to forklaringer:

- I Canada bruger man nu om dage begrebet First Nations om de folkeslag, som europæerne mødte da indvandring startede i 1600-tallet. Altså de indfødte. Der er tre hovedgrupperinger - inuitter, indianere samt metis. Grønlands befolkning er også inuitter. Metis er blanding af europæer og indianer.
- En “Elder” er et rådsmedlem som kommer fra et lokalt område reserveret en bestemt stamme af First Nations Peoples.

Litteratur:

- *Spring 2009 Convocation.* University of Saskatchewan.
- John Venables: *Academic Dress of the University of Oxford.* 9. Edition. Mayfield Press. ISBN 13 678-0-952 1630-1-5.

TENEN inviterer: **Tur til Holbæk Museum søndag den 22. november 2009**
Denne dag er der workshop kl.12-16 og udstilling i forbindelse med at en ny tekstilbog bliver præsenteret. Bogen er skrevet af Minna Kragelund og hedder: "Symboler på liv og død". Den handler om hvide tekstiler udenfor Hedeboengen.

Et af TENENs medlemmer: Tekstilformidler Laila Glienke, har vi inviteret til at vise Tenens medlemmer rundt i udstillingen af hvide tekstiler på Holbæk Museum. Der vil primært blive fokuseret på tekstilernes nutidige udtryksform og forskelligheder set i forhold til Hedebosyninger.

Vi mødes på Holbæk Museum kl.11.30 og efter præsentationen af den nye bog vil Laila Glienke vise rundt. Adressen er Klostergade 18, i Holbæk.

Tilmelding til Annet Laursen Skjelsager, tlf. 44950555. Prisen er 30 kr. for medlemmer og 40 kr. for gæster.

ARRANGEMENTS- OG UDS STILLINGSKALENDER

TENEN inviterer: Tur til Holbæk Museum søndag den 22. november 2009. Se øverst på denne side.

Vendsyssel Historiske Museum:

Håndarbejdets dag. Demonstration af fx børneknipling, silkebåndsbroderi og orkisarbejde. 8. 11. 2009, kl. 11-16.

Adr.: Museumsgade 3, 9800 Hjørring

Galleri Livøvej 41:

Forklædets historie og gamle broderier. Til 31. 10. 2009.

Adr.: Livøvej 41, Rønbjerg, 9681 Ranum

Kulturhistorisk Museum Randers:

Dragtmoden i oldtiden v/ arkæolog Benita Clemmensen. 28. 10. 2009, kl. 11. Fri entré.

Adr.: Stemannsgade 2, 8900 Randers C

Holstebro Museum:

Anna og Erik Thommesen.

28. 10. 2009, kl. 19.30.

Adr.: Museumsvej 2, 7500 Holstebro

Textilforum:

23.866 knapper. Til 31.12.2009.

Tekstilindustriens gyldne år 1950-80. Til 1. 1. 2011.

European Art Quilts V. Til 22. 11. 2009.

Folk fortæller: aftnerne 27. 10. – 1. 12. – 26. 1. 2010 – 23. 2. – 23. 3.
se www.herningmuseum.dk
Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning

Abelines Gaard:

Visse dage udstilling og arbejdende stande med vævning, garnbinding, strikning og knipling. Til 21. 10. 2009.
Adr.: Sønder Klitvej 87, Haurvig, 6960 Hvide Sande

Museum Sønderjylland: Kulturhistorie Tønder

Mange magiske tråde - nye arbejder af Gry Hvidberg. Til 18. 10. 2009.
Adr.: Kongevej 51, 6270 Tønder

Museum Sønderjylland: Drøshes Hus

Fire udstillinger: *Guldbroderi og huekoner. Fotogravure og tylsbroderi. Tønderkniplinger til hoved og hals. Danse, danse, dukke min.* Til 30. 12. 2009.
Adr.: Storegade 14, 6270 Tønder

Hørvævmuseet på Krengerup Gods:

Anna Skov: *Beiderwand.* Til 18. 10. 2009.
Adr.: Nårupvej 30, 5620 Glamsbjerg

Filosofgangen: Fyns Udstillingsbygning for Billedkunst og Design
Sanselighed. Broderiet er den gennemgående teknik m/ Bettina Andersen.
24. 11. - 6. 12. 2009.

Adr.: Filosofgangen 30, 5000 Odense C

VærkstedsGalleriet i Kerteminde:

Afgang 09 – Efteruddannelsen i Moderne Broderi. 18. 10 - 19. 11. 2009.
Adr.: Gedskovvej 3, 5300 Kerteminde

Køng Museum:

Trådens gang - før og nu. Billedvævningen. Til 18. 10. 2009.
Adr.: Køng Museum, Bygaden 27, Køng, 4750 Lundby

Køge Museum:

Håndarbejdets dag - strikkecafé. 5. 11. kl. 18:30-21. (Fri entré)
Adr.: Nørregade 4, 4600 Køge

Holbæk Museum:

35 arbejdende stande demonstrerer forskellige håndværk 5. 11. kl. 14-20
Adr.: Klosterstræde 18, 4300 Holbæk

Andelslandsbyen Nyvang:

Idas kjoler - et herregårdsliv – udstilling i Havestuerne. Til 18. 10. 2009.
Adr.: Oldenvej 25, 4300 Holbæk

Vikingskibsmuseet:

Mulighed for at besøge håndværkerne i deres åbne værksteder.
Adr.: Vindeboder 12, 4000 Roskilde

Kulturhuset Kedelhuset: Håndarbejdets dag
Broderede og vævede duge gennem 100 år. 5. 11 - 7. 11. 2009. (Fri entré)
Adr.: Fredensvej 12 B, 3400 Hillerød

Café-butikken Cup & Cake:
Kaffe- & The inspireret broderiudstilling af Hjørdis Hansen og Rikke Ruff.
Til 31. 10. 2009.
Adr.: Nørregade 58, 3390 Hundested

Munkeruphus:
Gruppen *QUINT*, 26. 9. - 15. 11. 2009.
Adr.: Munkerup Strandvej 78, 3120 Dronningmølle.

Brede Værk:
Brede Værk - Danmarks største klædefabrik. Til 18. 10. 2009.
Adr.: I.C. Modewegsvej, Brede, 2800 Kongens Lyngby

Greve Museum:
Hedebosyningens inspirationskilder. Jytte Harboesgaard fortæller. 5. 11. 2009, kl. 17. (Fri entré)
Adr.: Greve Museum, Bækgårdsvej 9, 2670 Greve

Væveskolen i Greve:
Foredrag med Helena Hernmarck. 15. 11. 2009 kl. 14. Tilmelding: www.vaeveskolen.dk
Adr.: Greve Borgerhus, Greveager 9, 2670 Greve

Greve Bibliotek i Portalen:
Udstilling af forskellige slags håndarbejder. Til 7. 11. 2009.
Adr.: Portalen 2, 2670 Greve

Kunstindustrimuseet:
Væveren Charlotte Schrøder. Til 18. 10. 2009.
Adr.: Bredgade 68, 1260 København K

Officinet : Danske Kunsthåndværkere
Tekstil v/ Signe Emdahl og Andreas Cosmus. Til 18. 9.2009.
Adr.: Bredgade 66, 1260 København K

Teatermuseet i Hofteatret:
Det store skrud. 30 kostumer fra Jytte Abildstrøms Teater. Til 10. 1. 2010.
Adr.: Christiansborg Ridebane 18, 1218 København K

TENENS kalender udarbejdes på grundlag af arrangementer i *KultuNaut* – Den Elektroniske Kulturkalender. Yderligere oplysninger samt illustrationer modtages gerne direkte fra arrangører og deltagere. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer. Send oplysningerne til Vibeke Ervø, som koordinerer listen.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	formand + redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Teglgården 66 st.th 3460 Birkerød	45 81 05 05 <i>dehemmeregeberg@gmail.com</i>	næstformand
Bent Bille	Søndergade 66 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>familien.bille@get2net.dk</i>	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50 <i>slottved@privat.dk</i>	sekretær + redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl3450@yahoo.co.uk</i>	redaktion
Anni Bloch	Thingvalla Allé 5, 2300 København S	32 59 59 77 <i>annibloch@gmail.com</i>	bestyrelse
Tina Ejlertsen	Ravningvej 10, Ravning, 6760 Ribe	75 43 77 06 <i>tina.ejlertsen@get2net.dk</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@tdcadsl.dk</i>	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50	suppleant
Flemming Lund- holm	Ravningvej 10, Ravning, 6760 Ribe	75 43 77 06	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Susanne Nielsen	Grusgravvej 10 4660 Store Heddinge	56 50 11 26	korrektur, forklæder
Vibeke Ervø	Åfløjen 4, 2. tv 2700 Brønshøj	44 85 18 44 <i>vibeke.ervo@gmail.com</i>	kalender
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl3450@yahoo.co.uk</i>	redaktion, webmaster

TENEN inviterede på tur til Gl. Lejre. Da bladet ikke kunne nå ud i tide, blev de medlemmer, der havde vist interesse, informeret om turens detaljer via ePost.

red.

Cottonwood Tree = Bomuldstræ Træ?

I Dinosaur Provincial Park i Alberta, oplevede vi høje og gamle Cottonwood Trees. Træet kræver fugtig jord, så det findes typisk langs vandløb sammen med andre engplanter. Det giver plads til en masse dyreliv. Det normale landskab i Sydalberta er meget tør prærie, så at være i de små floders nærhed er rigtig meget anderledes. Cottonwood kan kun blive et par hundrede år gamle, hvorefter området skifter karakter med kun få solitære træer, som så kan antage specielle former og blive helt skulpturelle.

Den slags enlige træer gjorde indianerne hellige. Der kendes eksempler på, at de anbragte slægtens døde indhyllet i bisonskind oppe i træekronen.

Når træet har blomstret, spredes en masse frø først i juni. Frøene er udstyret med en hvid tot som gør, at de tages med af vinden. Når frøene lander og der er en smule læ, ligner det sommer-sne. Det er disse totter, der ligner og føles nærmest som bomuld. Vandløb kan også blive helt uldne på overfladen.

Den dybt furede bark er overraskende blød at røre ved. Cottonwood vokser ikke naturligt i Europa; men er i familie med poppeltræ. Cottonwood bruges bl.a. til træskærerarbejder.

voff